

Sygn. akt II Ca 631/19

POSTANOWIENIE

Dnia 30 grudnia 2019 r.

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim II Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie następującym:

Przewodniczący: SSO Paweł Hochman

Sędziowie: SSA w SO Grzegorz Ślęzak (spr.)

SSO Jarosław Gołębiowski

Protokolant: Katarzyna Pielużek

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 16 grudnia 2019 r.

sprawy z wniosku I. P. (1), K. P. oraz T. P.

z udziałem R. P., Z. P. (1), A. P. (1), A. P. (2), I. P. (2), W. B.

o stwierdzenie nabycia spadku

na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawczynię

od postanowienia Sądu Rejonowego w Piotrkowie Tryb.

z dnia 22 marca 2018 r. sygn. akt I Ns 823/17.

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie w punktach pierwszym i czwartym i sprawę w tym zakresie przekazać do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Piotrkowie Trybunalskim, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za instancję odwoławczą.

Paweł Hochman

Grzegorz Ślęzak Jarosław Gołębiowski

Sygn. akt II Ca 631/19

UZASADNIENIE

Zaskarżonym postanowieniem z dnia 22 marca 2018 r. Sąd Rejonowy w Piotrkowie Tryb. po rozpoznaniu sprawy z wniosku I. P. (1), K. P. oraz T. P. z udziałem R. P., Z. P. (2), A. P. (1), A. P. (2), I. P. (2) oraz W. B. o stwierdzenie nabycia spadku po Z. P. (3), M. P. (1), H. P. (1), A. P. (3) oraz D. P.

1. stwierdził, że spadek po Z. P. (4) z domu K., zmarłej w dniu (...) r. w R. na podstawie ustawy nabyli: syn J. P. (1), syn H. P. (1) oraz syn M. P. (1) po 1/3 części każdy z nich,
2. umorzył postępowanie w sprawie w części dotyczącej stwierdzenia nabycia spadku po M. P. (1),
3. odrzucił wniosek w części dotyczącej stwierdzenia nabycia spadku po spadkodawcach H. P. (1), A. P. (3) i D. P.,

4. ustalił, że każdy uczestnik postępowania ponosi koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Podstawą powyższego orzeczenia stanowią przytoczone poniżej ustalenia i zarazem rozważania Sądu Rejonowego:

Spadkodawczyni Z. P. (4) z domu K., córka T. i M., zmarła w dniu (...) w R., gdzie ostatnio stale zamieszkiwała. W chwili śmierci była wdową i jako spadkobierców ustawowych pozostawiła trzech synów tj. J. P. (1), syna A. i Z., H. P. (1), syna A. i Z. oraz M. P. (1), syna A. i Z.. Nikt ze spadkobierców ustawowych zmarłej nie zrzekł się praw do spadku, nie odrzucił spadku, ani nie został uznanym za niegodnego dziedziczenia.

Spadkodawczyni Z. P. (3) na wypadek śmierci sporządziła testament, w którym do spadku powołała synów; M. P. (1) oraz H. P. (1). Testament ten sporządzony został w dniu 02 marca 1972 r. M. P. (1) spadkodawczyni przeznaczyła gospodarstwo rolne o powierzchni (...) ha, położone przy trasie P. - Ł., zaś

H. P. (2) spadkodawczyni przeznaczyła działkę budowlaną położoną także przy trasie P. - Ł..

Na mocy przepisów ustawy z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych i wydanego w dniu 30 kwietnia 1974 r. aktu własności ziemi, numer ON- (...) - (...) przez Naczelnika (...) w P., właścicielem nieruchomości położonej w miejscowości L. -D., o powierzchni (...) ha, składającej się z działek oznaczonych w ewidencji gruntów numerami (...) oraz (...) stał się M. P. (1).

Z zapisów akt uwłaszczeniowych wynika, iż nieruchomość ta będąca własnością Z. P. (3) na mocy aktu notarialnego z 1934 r. przekazana została przez nią M. P. (1) na mocy umowy darowizny zawartej w 1968 r. Od tego momentu M. P. (1) był posiadaczem przedmiotowej nieruchomości.

Z kolei na mocy aktu własności ziemi numer ON- (...) wydanego w dniu 19 kwietnia 1974 r. przez Urząd (...), Wydział (...) w P. M. P. (1) i J. P. (2) stali się właścicielami nieruchomości położonej w miejscowości R., powiat (...) o powierzchni (...) ha, składającej się z działek oznaczonych w ewidencji gruntów numerami (...) oraz (...).

Z zapisów akt uwłaszczeniowych wynika, iż nieruchomość ta będąca własnością Z. P. (3) i A. P. (1) na mocy dokumentu nadania ziemi z dnia 18 czerwca 1955 r. przekazana została przez nią M. P. (1) w 1967 r. Z. P. (3) własnoręcznym podpisem potwierdziła przekazanie ziemi synowi umową darowizny.

Wyrokiem wydanym w dniu 10 listopada 1975 r., w sprawie sygn. akt I. C. 1200/75 Sąd Rejonowy w Piotrkowie Tryb. przeniósł własność zabudowanej działki gruntu o numerze (...) i o powierzchni (...) ha na rzecz H. P. (1). Działka ta pochodziła z aktu własności ziemi numer ON- (...) wydanego w dniu 19 kwietnia 1974 r.

Krąg spadkobierców po H. P. (1) ustalony został na mocy postanowienia wydanego w dniu 30 sierpnia 1990 r., w sprawie sygn. akt I. Ns. 384/90 przez Sąd Rejonowy w Pabianicach, zaś po D. P. na mocy postanowienia wydanego w dniu 21 grudnia 1993 r., w sprawie sygn. akt I. Ns. 479/93 przez Sąd Rejonowy w Pabianicach.

Spadkobiercy uprawnieni do nabycia spadku po spadkodawcy M. P. (1) ustaleniu zostali na mocy postanowienia wydanego przez Sąd Rejonowy w Piotrkowie Tryb., w dniu 11 kwietnia 2003 r., w sprawie sygn. akt I. Ns. 382/03, zaś po A. P. (3) na mocy postanowienia wydanego w dniu 13 stycznia 2011 r., w sprawie sygn. akt I. Ns. 858/10 przez Sąd Rejonowy w Pabianicach.

Sąd Rejonowy zważył, iż zgodnie z treścią art. 926 k.c. powołanie do spadku wynika z ustawy albo z testamentu, przy czym zasadniczo pierwszeństwo ma porządek dziedziczenia określony przez spadkodawcę w testamencie. W przypadku gdy spadkodawca nie pozostawił testamentu, spadkodawca sporządził testament który okazał się nieważny lub bezskuteczny lub też sporządził testament, który nie zawiera powołania spadkobiercy, dziedzicznie do całości spadku następuje na podstawie ustawy (tj. przepisów określonych w kodeksie cywilnym).

Jak wynika z treści art. 931 k.c. spadek w pierwszej kolejności z ustawy po danym spadkodawcy przechodzi na dzieci spadkodawcy i jego małżonek w równych częściach. W przypadku braku następnych do spadku powołani są małżonek spadkodawcy, rodzice i rodzeństwo lub ich dzieci (art. 932 - 934 k.c.).

Natomiast w przypadku braku jakichkolwiek spadkobierców ustawowych, spadek przypada gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy (art. 935 § 3 k.c.).

Jak wynika z poczynionych w sprawie ustaleń Z. P. (3) w chwili śmierci była wdową i jako spadkobierców ustawowych pozostawiła trzech synów tj. J. P. (1), H. P. (1) oraz M. P. (1). Nikt ze spadkobierców ustawowych zmarłej nie zrzekł się praw do spadku, nie odrzucił spadku, ani nie został uznany za niegodnego dziedziczenia.

Zmarła pozostawiła testament sporządzony w dniu 02 marca 1972 r. w którym zmarła przeznaczyła M. P. (1) gospodarstwo rolne o powierzchni 7,78 ha, położone przy trasie P. - Ł. zaś H. P. (3) spadkodawczyni przeznaczyła działkę budowlaną położoną także przy trasie P. - Ł..

Jednakże testament ten nie może być podstawą dziedziczenia, albowiem w chwili śmierci jak i w chwili sporządzania testamentu spadkodawczyni nie była już właścicielem (posiadaczem) opisanych nieruchomości. Przedmiotowe nieruchomości jak wynika ze znajdujących się w aktach sprawy dokumentów uwłaszczeniowych stały się własnością M. P. (1) (samodzielnie) oraz M. P. (1) i J. P. (2). Z dokumentów uwłaszczeniowych jednoznacznie wynika, iż zmarła spadkodawczyni umową darowizny przekazała synowi w 1968 przedmiotowe nieruchomości. Oznacza to więc, że zmarła nie mogła rozporządzić przedmiotowymi składnikami majątkowymi, gdyż już do niej one nie należały. Na marginesie Sąd zauważa, iż ostatecznie przedmiotowe nieruchomości przypadły obu dzieciom spadkodawczyni tj. M. P. (2) i H. P. (3), zgodnie z wolą ich zmarłej matki.

W tej sytuacji mając na uwadze całokształt powyższych okoliczności Sąd orzekł jak w punkcie pierwszym postanowienia, stosownie do zapisów art. 931 k.c.

W zakresie nabycia spadku po M. P. (1), Sąd umorzył postępowanie w sprawie, zgodnie z treścią art. 355 k.p.c. w zw. z art. 512 k.p.c., albowiem w tym zakresie wnioski zostały cofnięte (punkt drugi postanowienia).

Z kolei w zakresie stwierdzenia nabycia spadku po spadkodawcach H. P. (1), A. P. (3) oraz D. P., Sąd stosownie do treści art. 199 § 1 p-kt 2 k.p.c. odrzucił złożone wnioski, gdyż ustalenia zostali już prawomocnymi orzeczeniami spadkobiercy wyżej wymienionych (punkt trzeci postanowienia).

O kosztach postępowania w przedmiotowej sprawie (punkt czwarty postanowienia), Sąd orzekł na podstawie art. 520 § 1 k.p.c.

Powyższe postanowienie w punktach 1-ym i 4-ym w części dotyczącej stwierdzenia nabycia spadku7 po Z. P. (3) oraz rozstrzygającej o kosztach postępowania zaskarżyła wnioskodawczyni.

Apelacja zaskarżonemu orzeczeniu zarzuca:

1) naruszenie prawa materialnego, tj.

- art. 926 § 1 k.c. w zw. 941 k.c. w zw. z art. 946, 947 i 948 k.c. w zw. z art. 670 k.p.c. przez niewłaściwą wykładnię treści tych przepisów i nieogłoszenie testamentu spadkodawczyni, bez wskazania czy jest on ważny czy też nie, a jeśli tak, to w jakich częściach i dlaczego;

- art. 968 k.c. w zw. z a contrario art. 677 § 2 k.p.c. przez niezastosowanie treści tych przepisów, pomimo istnienia zapisu w testamencie i niewskazania czy zapis ten jest ważny i skuteczny mimo tego, że zasadniczo w postępowaniu o stwierdzenie nabycia praw do spadku powinno się wskazywać czy istnieje jakiś zapis;

2) niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla sprawy, a

mianowicie tego czy testament i znajdujący się w nim zapis są ważne i skuteczne;

3) sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału, a mianowicie tego, że testament jest i ma pierwszeństwo, zaś rozporządzenie części swojego majątku ma stanowić podstawę do jego nieogłoszenia i niewskazania czy zapis testamentowy jest ważny,

4) uchybienia procesowe, które miały wpływ na wynik sprawy, w tym art. 233 § 1 k.p.c. poprzez przeprowadzenie dowolnej w miejsce swobodnej oceny dowodów poprzez to, że Sąd przyjął, iż skoro spadkodawczyni wcześniej darowała części swojego majątku, to już może być tylko dziedziczenie ustawowe, bez uwzględnienia zapisów,

- art. 316 § 1 k.p.c. wskutek przyjęcia za podstawę rozstrzygnięcia innego stanu rzeczy niż istniejący w chwili zamknięcia rozprawy.

Apelująca wносиła o zmianę zaskarżonego postanowienia i otwarcie oraz ogłoszenie testamentu, dokonanie stwierdzenia spadku zgodnie z przepisami prawa oraz ustalenie o treści i przedmiocie zapisu, zgodnie z wnioskiem, a także o zasądzenie od uczestników na rzecz wnioskodawczyni kosztów postępowania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi na apelację uczestnik postępowania Z. P. (1) wnosił o jej oddalenie.

Sygn. akt II Ca 631/19

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja odnosi skutek w postaci uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I instancji na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. z powodu nierozpoznania istoty sprawy po myśli przepisów art. 926 § 1 i § 2, art. 941, art. 948 oraz art. 951 kc, co czyni częściowo zasadnym przytoczony w skardze apelacyjnej zarzut obrazy zacytowanych przepisów prawa materialnego oraz zarzut niewyjaśnienia wszystkich okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy.

Nie można natomiast podzielić przytoczonych w apelacji zarzutów uchybień procesowych oraz sprzeczności ustaleń Sądu z treścią zgromadzonych w sprawie dowodów jak również zarzutu obrazy przepisów prawa materialnego, tj. art. 968 i art. 677 kc dotyczących zapisu zwykłego.

W postanowieniu bowiem o stwierdzeniu nabycia spadku Sąd stwierdza jedynie kto dziedziczy spadek, na jakiej podstawie i wysokość udziałów spadkobierców. Sąd w postanowieniu tym – wbrew stanowisku apelującej – nie orzeka o zapisie zwykłym. Oczywiście badaniem Sądu objęta jest kwestia czy testament stanowi powołanie do dziedziczenia czy też zawiera jedynie zapis testamentowy gdy taka wątpliwość występuje – co jednak nie ma miejsca w sprawie niniejszej – i gdy jest to potrzebne do ustalenia czy dziedziczenie ma nastąpić na podstawie ustawy czy też na podstawie testamentu.

Wracając do ustaleń dokonanych przez Sąd Rejonowy są one – wbrew zarzutom apelacji – zgodne z dotychczas zgromadzonym materiałem aczkolwiek niewystarczające dla rozstrzygnięcia o podstawie stwierdzenia nabycia spadku po Z. P. (3).

Jednakże już te ustalenia przez Sąd I instancji poczynione wskazują, iż Sąd ten wyprowadził z nich nieprawidłowe wnioski w zakresie podstawy dziedziczenia, przyjmując za tę podstawę ustawę, z pominięciem sporządzonego przecież przez spadkodawczynię testamentu w dniu 2 marca 1972 r, którego ocena w zakresie jego ważności, w tym również pod kątem przepisu art. 951 kc, nie została przeprowadzona.

Stanowisko Sądu Rejonowego wskazujące, że w sprawie stwierdzenie nabycia spadku po Z. P. (3) powinno nastąpić na podstawie ustawy tylko dlatego, że w chwili sporządzenia testamentu jak i w chwili śmierci spadkodawczyni nie

była już właścicielką ani też posiadaczką majątku, którym zadysponowała testamentem, nie jest do zaakceptowania przy braku ustaleń, że spadkodawczyni nie uważała się za właścicielkę tegoż majątku w chwili testowania.

Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, brak majątku spadkowego nie jest podstawą do uznania testamentu za nieskuteczny w sytuacji gdy spadkodawczyni uważała się za jego właścicielkę w chwili testowania i dokonując podziału takiej masy chce zmienić reguły dziedziczenia wynikające z ustawy i określić spadkobierców i wysokość przysługujących im udziałów godnie z jej wolą a nie zgodnie z ustawą.

Jest poza sporem, że dziedziczenie testamentowe – co też zauważa słusznie Sąd Rejonowy – wyprzedza dziedziczenie ustawowe i decydujące znaczenie dla porządku dziedziczenia ma wola spadkodawczyni w tym zakresie i świadomość co do przysługujących jej praw do masy, którą rozporządza testamentem w chwili jego sporządzenia a tenże testament powinien być tłumaczony tak by zapewnić możliwie najpełniejsze urzeczywistnienie woli spadkodawcy.

Niezbędne jest zatem ustalenie czy spadkodawczyni uważała się za uprawnioną do rozporządzenia majątkiem wymienionym w testamencie, a jeśli tak to czy majątek ten wyczerpuje całą masę spadkową a zatem czy jest jeszcze inny majątek należący do spadkodawczyni a nie wymieniony w testamencie a nadto czy testament ten jest ważny pod względem jego formy.

Bez ustaleń w powyższym zakresie nie można było stwierdzić dziedziczenia na podstawie ustawy tylko z powodu przyjęcia, że w chwili otwarcia spadku jak i wcześniej w chwili testowania występował obiektywnie postrzegany brak majątku spadkodawczyni.

Faktem jest, co trzeba tu wyraźnie pokreślić a z czego wyraźnie nie zdaje sobie sprawy skarżąca, że w przypadku gdy okaże się, że zajdą podstawy do stwierdzenia nabycia spadku po Z. P. (3) na podstawie przedłożonego testamentu, może okazać się także, że takie postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku na podstawie tegoż testamentu będzie miało w istocie jedynie znaczenie historyczne (pamiątkowe), gdyż nie wyrwie zamierzonych przez apelację skutków w sytuacji gdy cały majątek objęty testamentem nie wchodził już do masy spadkowej i tytuły własności do niego służą H. P. (1), M. P. (1) i J. P. (2), abstrahując już od tego, że aby doszło do wydania takiego postanowienia przy ustaleniu ważności przedmiotowego testamentu konieczne będzie ustalenie wartości całej masy spadkowej ujętej w testamencie oraz wartości jej części przyznanych na rzecz M. P. (1) i H. P. (1) celem ustalenia wysokości ich udziałów, co wiąże się ze znacznymi kosztami przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego d/s szacunku nieruchomości oraz trudnością w ustaleniu stanu majątku na datę testowania a przecież J. P. (1), którego jedną z następców prawnych jest skarżąca, został w tym testamencie pominięty w dziedziczeniu i nie dziedziczy spadku po matce na podstawie tegoż testamentu.

Treść apelacji zdaje się wskazywać, że następcy prawni J. P. (1) chcieliby zrealizować poczyniony na jego rzecz przez matkę zapis testamentowy, co jest głównym celem podjętych przez nich działań procesowych. Apelująca jak i pozostali uczestnicy postępowania powinni zatem rozważyć celowość prowadzenia i zakończenia niniejszej sprawy, która nie przyniesie im zamierzonego skutku. W postępowaniu bowiem o stwierdzenie nabycia spadku Sąd – co już wspomniano na wstępie - powinien orzec m. in. o zapisie windykacyjnym ale nie orzeka nigdy o zapisie zwykłym.

Do realizacji natomiast zwykłego zapisu testamentowego właściwa jest droga procesu, w którym Sąd zobowiązany jest przestankowo ustalić ważność takiego zapisu jako podstawę rozstrzygnięcia.

Powyższe uwagi nie zmieniają jednak oceny, że przy ewentualnym ustaleniu ważności przedmiotowego testamentu niemożliwe byłoby stwierdzenie nabycia spadku po Z. P. (3) na podstawie ustawy, co też uczynił Sąd Rejonowy zaskarżonym rozstrzygnięciem. W sytuacji, o której tu mowa można było co najwyżej rozważyć czy wnioskodawcy mają interes prawny w wystąpieniu z niniejszym wnioskiem o stwierdzenie nabycia spadku lub czy wydanie postanowienia w tej kwestii nie jest bezprzedmiotowe.

Ponownie rozpoznając sprawę, Sąd Rejonowy – o ile wnioskodawcy nadal będą utrzymywać się z uporem przy swoim stanowisku pomimo powyższych wyjaśnień i będą popierać przedmiotowy wniosek o stwierdzenie nabycia spadku po Z. P. (3) - przeprowadzi niezbędne postępowanie dowodowe w kierunku wcześniej wskazanym oraz dokona

wszechstronnej oceny zgromadzonych w sprawie dowodów, co pozwoli na ustalenie czy w sprawie niniejszej mamy do czynienia z dziedziczeniem testamentowym.

W okolicznościach niniejszej sprawy istotne jest – co należy jeszcze raz podkreślić - aby Sąd podjął próbę wytłumaczenia wnioskodawcom powyżej wskazanych kwestii dotyczących znaczenia dla nich rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie, co może wpłynąć na zmianę ich stanowiska co do potrzeby popierania przedmiotowego wniosku i spowodować uniknięcie niepotrzebnych znacznych kosztów tego postępowania.

Dlatego też, mając na względzie wszystkie powyższe rozważania oraz powołane w nich przepisy, Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 4 oraz art. 108 § 2 orzekł jak w postanowieniu.

Paweł Hochman

Grzegorz Ślęzak Jarosław Gołębiowski